

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
 Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
 Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.
 Contrib. Luisterkr. f 1,-. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,- te voldoen.

„ONZE BANDEN”

De Italiaanse schrijver Pirandello, die het vorig jaar ook hier te lande herdacht is, omdat het toen 25 jaar geleden was, dat hij overleed, heeft bij zijn vele ook ten onzent meermalen gespeelde toneelstukken een roman geschreven, waarvan de merkwaardige inhoud mij vanochtend aanleiding geeft tot een beschouwing over de onderlinge betrekkingen tussen de mensen.

De hoofdpersoon van deze roman, Mattia Pascal, is een jonge man, die nu juist niet uitblinkt door ijver en geestkracht en die bovendien de gave mist om op prettige manier met zijn medemensen om te gaan. Hij is onder bijzondere omstandigheden getrouwd met een meisje, wier moeder hij niet kan uitstaan te minder omdat zij zijn vrouw tegen hem ophitst. Hij heeft genoeg genomen met een onbenullige betrekking in een bibliotheek en zit door zijn karige verdiensten en zijn on-economische leefwijze onder de schulden.

Het enige wat hem nog aan zijn gezin bindt is zijn dochtertje, maar als dit is gestorven, kan hij het in deze omgeving niet langer uithouden en hij neemt de vlucht. Zwervend van hier naar daar gaat hij door 't leven; tenslotte belandt hij in Monte Carlo, waar hij aan de speeltafel geluk heeft.

Hij wint er zo'n aanzienlijk bedrag, dat hij er jaren van onbekommerd zal kunnen bestaan.

Ergens in een café krijgt hij een krant in handen en tot zijn ontsteltenis leest hij hierin zijn eigen overlijdensbericht. Wat is er gebeurd? Kort na zijn stilzwijgend vertrek is er in de molenbeek een lijk gevonden en, hoewel het in staat van ontbinding verkeert, hebben zijn vrouw en zijn schoonmoeder er Mattia in herkend. Daar Mattia enige tijd geleden bij de beek in een wanhopige en zwaarmoedige stemming door de molenaar is aangetroffen, ligt het voor de hand, dat men aan zelfmoord denkt.

In hun hart zijn zijn vrouw en zijn schoonmoeder blij, dat ze van hem af zijn, en vermoedelijk heeft dit hun eigenaardige herkenning wel in de hand gewerkt.

Hoe dit zij, na de eerste ontsteltenis maakt zich van Mattia een onbedwingbaar gevoel van vreugde meester. Dat men hem dood waant, geeft hem een opluchting. Want een

dode is doorgeschrapt in de bevolkingsregisters; men kan hem nergens meer voor ter verantwoording roepen; hij hoeft zich van niets langer iets aan te trekken en verkeert niet meer in de staat van slavernij, waarin men zich naar deze en naar die en naar alles moet schikken.

Het toeval heeft hem een volstrekte vrijheid in handen gespeeld. En dit besef van vrijheid brengt hem in een feestelijke roes.

Kunnen wij ons in deze gemoedsgesteldheid van Mattia Pascal verplaatsen? Ook wij gevoelen de banden, die ons met de maatschappij en met onze medemensen verbinden, dikwijls als een last. Wij behoeven hiervoor heus niet een onuitstaanbare schoonmoeder te hebben of een vrouw, die ons dwars zit. Ook onder de gunstigste omstandigheden en bij de beste verstandhouding kan de onvrijheid ons hinderen. Wij krijgen allemaal wel eens van die ogenblikken, waarin wij ongebonden, bandeloos zouden willen wezen.

Die woorden „ongebonden” en „bandeloos” bezitten in het spraakgebruik een ongunstige betekenis. Zij slaan op mensen, die hun vrijheid misbruiken. Een ongebonden leven betekent een leven zonder zelftucht en een bandeloos bestaan is een liederlijk bestaan. Losbandigheid is een laakbaar iets. Maar niet ieder, die zijn banden afschudt, heeft van zijn vrijheid misbruik te maken. Mattia Pascal bleef nadat hij als levend lijk geen verantwoordelijkheid meer droeg en met niemand rekening behoefde te houden, een ordentelijk man. Ja, hij gedroeg zich veel behoorlijker en hij maakte op de lezer een sympathieker indruk, nadat hij van zijn banden bevrijd was. Zijn bandeloos leven werd een fatsoenlijk leven.

Er bestaan maatschappelijke en persoonlijke omstandigheden, die een zekere mate van vrijheid eisen en die geen banden kunnen verdragen. De kunstenaar moet onbelemmerd zich aan zijn inspiratie kunnen overgeven. Hij mag zich niet door huwelijksverplichtingen en gezinszorgen van zijn taak laten afleiden en hij dient zich te onthouden van een al te nauwgezet beheer over zijn financiën. De student kan geen student zijn, wanneer hij zich niet krachtens de voorrechten, hem door een eeuwenoude traditie ge-

schonken, als vrij man min of meer boven de wet en de conventie verheven mag achten. En de ervaring, dat iemand, die aan een hoge roeping gevolg heeft gegeven en zich volstrekt moet concentreren op de naleving hiervan, geen soesa van vrouw en kinderen aan zijn hoofd kan hebben, heeft de Rooms Katholieke Kerk tot het celibaat van haar priesters verplicht.

Ook wanneer wij niet tot dergelijke groepen behoren, kan ons de gebondenheid kwellen. Ik denk nu bijvoorbeeld aan onze huismoe- ders, die niet, gelijk haar man, na afloop van de fabrieks- of kantooruren vrij zijn en die geen vrije zaterdag genieten. Ja, zelfs een vrije zondag is haar ontzegd!

Willen zij eens een avondje uit, naar concert, schouwburg of bioscoop, — of om maar gewoonweg eens een vriendin te bezoeken, — wie past er op de kinderen? Ik kan mij voorstellen, dat menig moeder, hoeveel zij ook van haar baby houdt, deze voortdurende lastpost wel eens een dagje kwijt zou willen wezen. En dat een huisvader, die bij het aangroeien van zijn gezin moet berekenen hoe hij met zijn salaris rondkomt, wel eens een ogenblik de vrijgezellen onder zijn kennissen en collega's benijdt.

Niet alleen het gezin, maar ook de ruimere menselijke samenleving belemmert de vrijheid van ieder persoonlijk. Zodra wij ter wereld komen, worden wij geïdentificeerd. Onze identiteit wordt vastgesteld door de naam, waaronder men ons inschrijft bij de burgerlijke stand, en sindsdien zijn we gebonden aan voortdurende plichten. Als kind vallen wij onder de leerplicht; in onze rijpere jeugd wacht ons de inlijving bij de militaire dienst en zodra wij als volwassene een beroep of bedrijf willen beginnen, moeten wij voldoen aan het vestigingsbesluit en aan de vereiste diploma's. Zelfs mogen wij niet zomaar gaan wonen waar wij willen; de huisvesting bemoeit er zich mee. En behoeft ik nog te wijzen op de weerstand die het betalen van belasting bij de meeste staatsburgers opwekt?

Mattia Pascal was met één slag van dergelijke banden verlost. Sinds men hem had vereenzelvigd met de man, die bij de molen verdrongen was, bezat hij geen identiteit meer. Hij bestond niet langer, noch voor zijn gezin, noch voor de maatschappij. Geen reglement, geen wet, geen conventie heeft vat op een dode! Hij kon vrij en frank door de wereld stappen; niemand die hem wat kon doen! Kunnen wij ons niet verplaatsen in de feestroes, die hem beving zodra hij de consequenties van deze onverwachte vrijheid beseft? Maar deze roes heeft bij Mattia Pascal niet lang geduurd. Allengs moest hij ervaren, dat de onbeperkte vrijheid van banden haar nadelen bezit. Hij kon met niemand bevriend worden. Immers zou men hem bij nadere kennismaking naar bijzonderheden vragen, die hij niet kon geven zonder zijn eigenlijke identiteit te verraden.

Zodra er iets zich ontwikkelde, dat op intimiteit ging gelijken, moest hij de vlucht nemen. Hij werd een eenzaam mens. In het kosthuis, waarin hij zijn toevlucht had gezocht, ontstond er een liefde tussen hem en de dochter des huizes. Maar ook dit kon niets worden, want zodra ze zouden willen trouwen, zou de burgerlijke stand naar zijn papieren vragen en papieren had hij niet. Zelfs het hondje, dat hij als troost in zijn eenzaamheid zich wilde aanschaffen, moest buiten blijven, want op wiens naam moest de hondenpenning staan?

Het geld, dat hij in de speelzaal gewonnen had, kon hij niet bij een bank onderbrengen, want ook daar zou hij stuiten op formaliteiten, waaraan hij als niet bestaand iemand niet kon voldoen. En toen hem dat geld werd onttrokken, kon hij de diefstal niet aangeven, omdat de politie zou vragen wie de bestelene was.

Het liep met deze vrijheid dus mis. En de les van Pirandello's verhaal is, dat wij mensen niet zonder banden kunnen bestaan. Die banden mogen ons wel eens hinderen, zodra zij ontraken, zou het uit zijn met ons menswaardig leven. Als een schim zouden wij in de wereld rondzolen, steeds achtervolgd door eenzaamheid, angst en zorg. Hoe bitter zou ons de bandeloosheid smaken!

Wij zijn aangewezen op banden. Gezinsbanden, vriendschapsbanden, beroepsbanden, maatschappelijke banden. Hinderlijke banden soms, maar onmisbare banden voor het levensbehoud.

En zo wordt onze onvrijheid ons meer waard dan de vrijheid. De teugel, hoe strak soms ook aangehaald, voldoet ons beter dan de teugelloosheid. Onze plaats in het geheel, hoe benepen soms ook, is meer in overeenkomst met de eisen van lichaam en geest dan het als een opgewaaid stofdeeltje rondwarrelen in de ongebonden ruimte.

Als wij, met het voorbeeld van Mattia Pascal voor ogen, dit goed bedenken, nemen wij vrede met de belemmeringen, waarmee onze onvrijheid ons belast. Dan krijgen wij meer oog voor de gunsten, die het lot ons heeft toebedeeld, toen wij ons aan iemand of iets verbonden. Binnen een verband te leven, geeft een gevoel van veiligheid; het verschaft zekerheid aan ons persoonlijk en maatschappelijk bestaan en stelt ons in staat tot het volvoeren van een bij ons wezen passende taak.

De mens, — ieder mens, zelfs zo'n zonderling als Mattia Pascal, — behoort bij de gemeenschap. Zonder gemeenschap sterft het individu naar lichaam en geest. Leven kan niet anders zijn dan samenleven. Samenleven met al de voordelen, maar ook met de nadelen, hieraan verbonden.

De ervaring leert, dat wij mensen, ook wat de behoefte aan gemeenschap betreft, niet allemaal gelijk zijn. Er zijn er, die weinig behoefte aan hun medemensen hebben en anderen, die het niet zonder gezelligheid

Humanistische Correspondentiekering voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.

(adv.)

kunnen stellen. Maar zonder gemeenschapsleven kan niemand.

Ik voor mij geloof, dat die mensen het gelukkigst zijn, die de kring van hun menselijke belangstelling zo ruim mogelijk maken. Hoe veelzijdiger onze omgang met de medemens is, te rijker ontwikkelt zich onze mensenkennis; te sterker impulsen ondergaat ons gevoelsleven; te groter wordt het gebied, waarop wij ons door vruchtbare werkzaamheden verdienstelijk kunnen maken. Maar... te klemmender kunnen ook onze belemmeringen worden; te hinderlijker de grenzen, waarbinnen wij ons door verplichtingen opsluiten. Dit moeten wij er voor over leren hebben.

Verkeer met anderen, wederzijdse banden en

betrekkingen doen een aanslag op onze tijd, op onze bewegingen die wij moeten beperken; op onze krachten, die wij moeten verdelen; op onze gevoelens, die gevaar lopen naar alle kant te verwateren. Maar wat hier tegenover staat, is het besef, niet een eenzame zwerveling te zijn, maar een onmisbaar deel van een groter geheel. Een raadje in het raderwerk van de grote machine, die mede door óns kan lopen.

Laat het gezin zijn zorgen meebrengen; laat de staat zijn lasten opleggen en de maatschappij haar gebreken tonen, — de banden, die ons aan alle kanten binden, houden ons staande tegen het lot, dat onafwendbaar de eenzame treft.

H. G. CANNEGIETER

omgang met mensen

Het is een grote dwaasheid te verlangen dat de mensen met ons overeenstemmen. Ik heb altijd een mens aangezien als een op zichzelfstaand individu, dat ik trachtte te doorgronden en in zijn eigenaardigheid te leren kennen, van wie ik echter volstrekt geen verdere sympathie verlangde.

Hierdoor ben ik zover gekomen, dat ik met alle mensen kan omgaan en daardoor alleen ontstaat de kennis van verschillende karakters zowel als de nodige levenswijsheid.

Want juist bij de ontmoeting met tegengestelde naturen moet men zich aangrijpen om met hen in 't gerede te komen. Aldus worden al de verschillende zijden van ons wezen opgewekt en tot ontwikkeling gebracht, zodat men eindelijk tegenover iedere ontmoeting zich opgewassen voelt.

Goethe

Duits dichter, 1749—1832

De Ark

Het humanistisch vakantie- en conferentie-oord „De Ark” heeft nog plaats voor individuele gasten.

Reserveer echter spoedig, zulks om teleurstelling te voorkomen.

Prijs f 50,75 per week tot 7 juli en na 25 augustus. Van 7 juli tot 25 augustus f 57,75. Kinderen tot 10 jaar en leden Humanistisch Verbond reductie.

Voor groepen alleen nog tot 14 juli en na 1 september.

Vakantie 1962

De buitenwerkcommissie van het Humanistisch Verbond organiseert de volgende kampen. Voor nadere inlichtingen: Centraal Bureau, Oudegracht 152, Utrecht.

Kinderkamp 10—12 jaar Elspeet 14—21 juli f 39,50

Tentenkamp 13—15 jaar Texel 31 juli—10 aug. f 50,—. (vol geboekt)

id. id. id. 18—28 aug. f 50,—.

Familie zeilkamp te Langweer 4—18 aug. f 65,— per week.

Als buitenkerkelijke heb ik steeds getracht met mij zelf in 't reine te komen ten aanzien van de gewichtige vragen des levens, in 't bijzonder van die problemen, die met mens en kosmos samenhangen. Zo heb ik mij de laatste tijd nog al eens verdiept in een werk over de Engelse wijsgeer Herbert Spencer, in 1903 uitgegeven door Cohen en Zonen te Amsterdam in de reeks Grote Denkers der Eeuwen van de hand van Hendr. C. Diféree en hoewel volkomen leek op 't gebied der wijsbegeerte hebben de denkbeelden van de grote geleerde van een eeuw geleden blijkbaar weerklank gevonden en aan mijn behoefte aan klaarheid beantwoord. Vooral 't laatste boek, handelende over Sp. als wijsgeer, voornamelijk met betrekking tot het Onbekende, w.s. een samenvatting van Sp.'s *First Principles* van 1862 heb ik met interesse gelezen. Ik kan natuurlijk slechts kort aanstippen, wat mij bijzonder getroffen heeft in de gedachtengang van Sp. Voorop ga de mededeling dat Sp. uit een familie van onderwijsmensen uit Derby voortkwam, dat hij als kind niet sterk was en slecht tegen de school kon, zodat hij huisles van zijn vader kreeg en pas op 7-jarige leeftijd leerde lezen, hetgeen hem niet belet heeft, zich een wetenschappelijk beoefenaar te betonen op elk gebied en als een der grootste geesten van het Engeland der 19e eeuw te worden beschouwd. Het Engeland dier dagen was ten prooi aan grote beroeringen, zowel op stoffelijk als op geestelijk gebied, waaraan de leden van de familie Sp. een werkzaam aandeel namen. Zo moest Herbert op zondag 's morgens met vader naar de samenkomst der Kwakers en later met moeder naar de Methodistenbijeenkomst. Zoals gezegd kreeg hij van vader zijn eerste onderricht en toen reeds bleek spoedig zijn grote begaafdheid. Van zijn 13e tot zijn 17e jaar stond hij onder leiding van een oom, een vurig strijder tegen misstanden. Deze wilde H. doen inschrijven als student in Cambridge maar Sp. zelf wenste vrije studie thuis. Daar is hij korte tijd onderwijzer geweest, doch kreeg spoedig een baan als ingenieur bij de aanleg van spoorwegen wegens zijn grote wiskundige kennis. Zo maakte hij kennis met fossielen en bestudeerde geologie, botanie, zoölogie, etc. Daar hij bij tussenpozen zonder emplooi was, kreeg hij thuis telkens volop gelegenheid zich ver-

der te ontwikkelen. Zo werd hij een autodidact, die in het Engeland der 50er jaren (19e eeuw) reeds een beroemd man was in de intellectuele wereld. Na alle denkbare wetenschappen beoefend te hebben, ging hij zijn kennis en inzichten synthetisch verwerken, om zodoende te komen tot een algemeen wereldbeeld en een wereldbeschouwing met de toenmaals beschikbare kennis. Tot goed begrip zij opgemerkt, dat Sp. — hoewel tot geen kerk of sekte behorend — volstrekt geen atheïst was (integendeel!), eerder een agnosticus, zoals zo veel intellectuelen in het Engeland dier dagen en daarbij een overtuigd evolutionist, zelfs eerder dan zijn tijdgenoot Darwin. In zijn denkbeelden komt Sp. ten slotte tot de conclusie, dat alle kennis en elk denken stuit op wat hij noemt het Unknowable, het Onkenbare. Met die gedachte moet de mensheid zich ten slotte verenigen, daar 't hier geldt: *ignoramus, ignorabimus* (wij weten het niet en wij zullen het nooit weten). Dit moet ons stemmen tot zeer grote bescheidenheid en ons overtuigen van onze kleinheid in het grote geheel. In dit verband verwijt hij de kerken, dat ze doen, alsof ze 't grote geheim der dingen, het mysterie van het heelal, de eerste oorzaak van al 't bestaand bij wijze van spreken „in hun zak” hebben, terwijl ze even goed als Sp. kunnen weten, dat ze ten slotte niets weten omtrent het Grote Geheim, waaraan ze wel namen geven en allerlei attributen toekennen, doch daarmee niets bewijzen. Juist in het feit, dat zowel de wetenschap als de kerken voor het grote Raadsel staan, probeerde Sp. beide terreinen met elkaar te verzoenen. Hij hield de kerken voor, dat ze erkentelijk moesten zijn, daar de wetenschap in de loop der tijden de leer der kerken had gezuiverd van veel bijgeloof en andere misvattingen, terwijl de wetenschap veel aan de religies verschuldigd was, daar 't de mensheid vanaf het eerste begin gewend had, zich naast het vaak moeilijke stoffelijke bestaan, bewust te zijn van geestelijke problemen. Succes heeft Sp. daarmee niet gehad. Daarvoor waren de tegenstellingen in die dagen te scherp. Niettemin blijve 't denkbeeld ook de hedendaagse mens met zijn streven naar eenheid — ook op geestelijk gebied — ten zeerste aanbevolen.

A. POSTHUMUS

lezingen voor de radio

10 juni VARA 9.45 uur: H. Jansen: „Pinkstervuur”

17 juni VARA 9.45 uur: P. D. van Roijen: „Al is mijn glaasje klein...”

24 juni VARA 9.45 uur: L. Esmeyer: „Wij mensen”

1 juli VARA 9.45 uur: D. H. Prins: „Gemaskerd”